

A BUDAPEST SUGÁRÚTTÓL A PESTÚJHELYI ÚTIG ÉLŐ MÚLT – MARADANDÓ ÉRTÉKEK

ÍRTA: Szunyogh László

Egy település az évtizedek folyamán változik, átalakul, újjászületik. A huszadik század végén ezek a folyamatok felgyorsultak. Voltak városrészek, amelyek egyszerűen eltűntek, azaz eldőzerolták. Gondoljunk csak Óbuda történelmi városközpontjára vagy a szomszédos Újpest régi házai helyén felépült lakótelepekre. Hozzáink legközelebb Újpalota rengetege a bizonyíték, igaz ennek felépülése a pestújhelyi lakóházak kisebb hányadát emésztette fel.

Az évek változásai módosítanak az utcaképen is. Egy-egy épület átalakul, a renoválások eltűntetik az eredeti külső formát. A Pestújhelyi út csak lassan változott, nagyjából megtartotta azt a kisvárosi hangulatot, ahogyan a XX. század elejére kialakult. Természetesen ma már nem találunk annyi boltot, vállalkozást mint a 30-as években. Nincsenek már meg azok az üzletek amelyek a 60-as-70-es években szolgálták ki a lakosságot. Ha végigsétálunk a Pestújhelyi úton azért mégis átélhetjük azt az érzést, ami felidézi a régmúltat. Elsősorban a külsőségekben, az utcakép változatlansága okán. Maradtak a földszintes épületek, a kertes családi házak, és azok az emeletes házak is, amelyek még a századelőn épültek. A templomok is biztos iránypontjai a településnek. A 24-es (pár éve 124-es) autóbusz is hasonló útvonalon szállítja az utasokat Rákospalota felé és vissza Zuglóba.

Séta közben hiába keresünk illatszerboltot, lakost, zöldségest, gyógyszertárat, trafikot. Nem

találjuk a Gelkát, a Röltetet, de még a Vigadót sem. A régi boltok egy része megszűnt, vagy más profillal működnek tovább. A lehúzott redőnyök mögött üres üzletek várják, hogy valaki újrakezdjen... Az egy kilométer hosszú főutcán ma 25-30 vállalkozás működik.

A Pestújhelyi útnak azért vannak egészen különleges pontjai. Ahol megállt az idő. Ahol lényegében – kis túlzással – nem változott semmi...

Pestújhelyi út 31. postahivatal

Az 1900-as évek elején épült, az első pénzintézet a *Pestújvidéki Takarékpénztár* kezdte el itt a működését. Későbbi neve *Első Pestújhelyi Takarékpénztár* lett. 1910-ben csak a saroképület készült el, nagyon szép kődíszítésekkel és jellegzetes kis timpanonnal. A kétoldali hozzáépítés csak 1931-ben történt meg. Ezek a részek ma lakóépületek, a II. világháború előtt itt pékség üzemelt. 1945 után a Magyar Posta tulajdona, azóta üzemel a postahivatal ebben a régi épületben.

A hatvanas években jártam először az épületben. Itt vásároltam képeslapot, bélyeget. A piros postaládába dobtuk be a leveleket. Itt váltottam be az iskolai takarékbélyegeket is, amit ha jól emlékszem június hónapban fizettek ki. Itt a postahivatalban lehetett telefonálni is. Egy üvegajtós fülke volt, a falra volt felszerelve a készülék.

Bedobtuk a tantuszt és a bűgő hang után lehetett tárcsázni. A helyi budapesti hívás egyszerű volt, de interurbánra (vidéki vagy külföldi hívásra) már várni kellett. A postáskisasszony szólt, hogy *van vonal, tessék telefonálni.*

Ma már csak az ajtó maradt meg, rajta az üvegre maratott magyar címer és a felirat: *távbeszélő.* Nagyon sajnálom, hogy a hajdani fülkét lebontották. Talán elfért volna, nem foglalt el olyan nagy helyet. Talán érdemes lenne rekonstruálni...

A berendezés, a bútorzat is a régi. A lakkozott pultsor, a főpénztár mívés ablaka dicséri a hajdani asztalosmunkát. Az üvegablakok mögött 100 évvel ezelőtt is ugyanott ültek a takarékpénztár hivatalnokai. Ma már persze számítógép, hamispénz-felismerő és pénzzároló szerkezet is segíti munkájukat. De megvan még a „ferencjózsef-korabeli” széf, és a pénztároló vaskazetták. Működőképesek az

ablaknyitó szerkezetek, eredeti a bejárati ajtó is. Biztonságosak a kovácsoltvas, zöld színű redőnyök is. A belső lengőajtót leszerelték, szerintem praktikussági okokból.

A pestújhelyi postahivatal épülete és berendezése műemlék. Működik, funkcionál, dacol az idővel. Jó dolog ez, nem csak a ritkaság miatt. Ahogy a postai ügyintéző hölgy az ablak mögül megjegyezte: Itt minden a régi, csak mi változunk... Igaza van, az élet mehet úgy is tovább, hogy nem forgat fel mindent...

Pestújhelyi út 35/b. Aranyeső eszpresszó

A postától úgy 50 méterre is egy érdekes épülettel találkozhatunk. Emeletes ház, a földszinten vendéglátó-ipari üzlet. Ha külsőleg tekintünk ez épületre, akkor érezhetjük, hogy a megkopott falak, az ablakok értékeket hordoznak. Elég, ha a kovácsoltvas lakó-bejárati kapuját nézzük. Egyedi formák, csavaros formájú díszítésekkel. Mestermunka. Az emeleti középerkély finom mívű kovácsoltvas korlátja pedig nagyon szépen kiemeli az épület arányait. Az ablakok gyönyörűek. Nem csak a szakmunka kiválóságát hordozzák, de az építész-mérnökök tervezési igényességét is.

A hatvanas-hetvenes években meghatározó üzlet volt az Aranyeső. Ide jártunk fagyizni, bambizni. Egy gombóc 50 fillér, ami persze jeges volt rendesen... A pestújhelyiek innen vitték a süteményeket, a tortákat. A sláger a krémes volt. A sima és a francia. Persze még számtalan fajta minyon fogyott és mellé üdítő italok. Emlékszik

Budapest-Pestújhelyi posta, Pestújhelyi út 31.
(A SZERZŐ FELVÉTELE)

még valaki a Márkára, az Almuskára, a Traubiszódára és a narancsízű –kátrányos – Bambira? Nem volt nagy üzlet, nagyjából 10 kisebb asztal fért csak el. Úgy emlékszem, hogy mindig sokan voltak benne. Szombat-vasárnap biztosan. A falon volt egy kép, rajta fiatal, kontyos nő tartotta a kávéscsészét. Mosolygott, a kép alatt írás: Ez igen! Itt finom a kávé!

Ha jól megfigyeljük az utcai homlokzatot, akkor érezhető, hogy valamikor változtattak az eredeti állapoton. A harmonikus, szecessziós jellegű formákba „belepiszkáltak”. Az üzleti portál rendkívül egyszerű. Nagyméretű üvegfelületek, amiből az egyik valamikori ajtóként működött. Új bejáratot alakítottak ki. Mi indokolhatta a változásokat? Hogy megtudjuk, vissza kell lépünk a történelembe.

Ezt az házat is az 1900-as évek elején építették. Tulajdonos Kovács (Krausz) József volt, aki a kornak megfelelően lakását az emeletre tervezte. A fiával, Miklóssal működtették családi vállalkozásukat. Krausz József a Pestújhelyi Általános Ipartestület vezetőségi tagja is volt. A cég 1909 óta működött, amikor a pestújhelyi kórháztól kaptak megbízásokat 40-50 munkással dolgoztak. 1929-ben nyitották meg árukereskedési üzletüket. Elsősorban festékekkel, ecsetekkel és egyéb szakipari eszközökkel kereskedtek. Abban az időben divat volt a hengereléssel felhordott falminta, széles választékot kínált a bolt a gumihengerekből. Természetesen más, a háztartással kapcsolatos eszközöket és tárgyakat is árultak. Talán a későbbi korok *háztartási boltjaira* hasonlíthatott az áruválaszték. A cég 1949-ig működött, ezt követően az államosítások miatt megszűnt.

Az Észak-Pesti Vendéglátó Vállalat kapta meg az üzletrészt, melyet a célnak megfelelően alakított át. Új portált alakított ki, megszüntette az eredeti utcai homlokzat földszinti részleteit. Elhelyezte az azóta is látható neon feliratokat. Az Aranyeső Eszpresszó 1990-ig várta a vendégeket.

A rendszerváltás ismét változásokat hozott, az üzletet visszakapták eredeti tulajdonosai. Felmerülhetett az a kérdés, hogyan tovább? Milyen profilú legyen a vállalkozás? Legyen az eredetileg megálmodott irány, vagy folytatni kellene a cukrászdát...? Nem tudom miként történt a családi megbeszélés, én csak kívülről az utcáról tekintek a boltra... Úgy vélem, hogy a háztartási bolt gondolatának elvetése logikus volt. Csak itt a Pestújhelyi úton a közelmúltban vagy 3-4 ilyen típusú vállalkozás szűnt meg. Ez az a kereskedelmi ágazat, amit a gombamód szaporodó bevásárlóközpontok, szakáruházak azonnali tönkretettek.

Aranyeső Espresso, Pestújhelyi út 35.

(A SZERZŐ FELVÉTELE)

Maradt a vendéglátás. A sors fintora, hogy hasonlóan a háztartási boltokhoz, a régen meglévő éttermek, kisvendéglők és az egyszerű kocsmák is folyamatosan megszűntek. A környéken nem is maradt meg talán csak egy hagyományosnak mondható más talponálló.

Az „Aranyeső” jellegzetes színfoltja a Pestújhelyi útnak. Nagyon szép a név – Aranyeső. Szép maga az épület is. Megörzendőnek tartanám, hiányozna, ha eltűnne. Itt volt, itt van, hordozza a későbbiekben is a kisvárosi hangulatot. Ha nem is cukrászduként, ha nem is kávéházként vagy presszóként. Vendéglátó üzletként továbbra is, talán sörözőként. Talán retro-bárként? De ha másként nem, akkor egyszerű kocsmaként...

Pestújhelyi út 42. Észak-Pesti Kórház

A kórház területe az, amely az idők folyamán abszurd módon a legtöbbet és egyben a legkevesebb változást szenvedte el.

1904-ben készült el az első épület, mely 140 férőhelyes ideg és elmegyógyintézet volt. 1912-ben az Országos Társadalombiztosítási Intézet veszi meg és egészen 1928-ig nagyarányú építkezések után alakul ki az egészségügyi komplexum. Előbb Munkáskórház, majd az első világháború idején hadikórházként működött. A harmincas évektől tüdőbetegek szanatóriuma. A kórház-szanatórium a községgel szerves együttműködésben élte mindennapjait. A szecessziós épületek az akkori kor gyógyítási igényeinek

tökéletesen megfeleltek. A környező park, a rengeteg fa és füves terek mind a betegek gyógyulását segítették elő.

1945 fordulópont a kórház életében. Zárt, megközelíthetetlen területté vált a hét hektáros terület. A Szovjetunió Vörös Hadserege kisajátította a szanatóriumot és az ideiglenesen hazánkban tartózkodó Déli Hadseregcsoport katonai kórháza lett. 46 évig tartott ez az „ideiglenes” állapot...

Mivel jelentős létszám állomásozott az országban, az új tulajdonosok számára szükségessé vált a kórház bővítése. Felhúztak két ötszintes kockalakóházat, jellegtelen külsejű nővérszállót, tisztiklubot, postát. Felépült egy beton-monstrum, mely 1985-ben készült el. Méretei: 138 m hosszú, 38 m széles, 5 szintes épület. Alapterülete 4000 négyzetméter. A nyolcvanas évek legmodernebb felszerelésű sebészetét, több műtővel, orvosi szobákkal, röntgennel és 570 kórházi ágygal adták át. A szovjetek ezen kívül az évek folyamán alagutakat fúrtak, bunkereket létesítettek a felszín alatt.

A Pestújhelyi út és az Adria utca sarkán egy modern stílusú bauhaus ház láthatunk. 1936-ban épült személyzeti lakások számára. Ez az épület is műemlék, ugyanúgy mint a szecessziós épületek. A Pestújhelyi úton járók a kórház területére nem nagyon tudnak belátni, hiszen körben két méternél is magasabb fal kerítés fut végig. A hetvenes évek végén és a nyolcvanas évek elején már többször előfordult, hogy kiskatonák lestek ki a kerítés tetejéről. Belátni nem lehetett, de érezni annál inkább a disznóolák intenzív „illatát”. Igen, a kórház területén disznóolák sorakoztak. Bizonyára szükség volt ezekre az épületekre.

Talán a kórház „önellátásra” rendezkedett be, a hűsszükségletet gondolták így beszerezni? Nem valószínű, hogy annyi volt az állatállomány, bár a szag alapján...

Pestújhely „szerencséjére” így, elképesztő kuriózummal gazdagodhatott, a városrész központjában, a fővárosban hagyományos technológiával dolgozó sertéshizlalda működött.

Van-e olyan pestújhelyi, aki ne emlékezne rá? A mai pestújhelyi lakosok 1991 óta reménykednek a kórház ügyében. 25 év telt el, nem történt komoly előrelépés. A grandiózus betonvázú épület ablakai betörve, pusztul minden része. A park fái is öregednek, nem nőhetnek az égig. A szecessziós épületeket részben már felújították, a főépületben orvosi rendelő működik. A bauhaus stílusú ház azonban katasztrofális állapotban van.

2017-ben változásokat tapasztalhattunk. Felépült az Adria utca oldalán az új egészségügyi központ. Lebontották a mindenféle műhelyeket, raktárakat, a valamikori disznóólakat is. Valami talán elindul...

Pestújhelyi út Sztáray Mihály tér

Minden rendes falunak, városnak volt olyan tere, ahol a zöldséget, gyümölcsöt és egyéb árut szerezhetett be a lakosság.

Itt – eredeti nevén a Paula, majd Calvin, később Cservenka Miklós téren – volt Pestújhely piaca. A környék településeiről jöttek az őstermelők terményeikkel. 1930 után sikerült a terep rendezésével

jobb körülményeket teremteni. Rendezettebbek lettek az árusítási feltételek, egy kisebb árucarnok is felépült. A zöldségpiac 1968-ig üzemelt. Ekkor adták át az új bevásárlóközpontot majd később a szolgáltatóházat. 1990 után itt is történtek változások. Tulajdonos-változások sora következett, mára csak az eredeti Közért épületében működik Babelék Étterme.

Az évtizedek során történt fordulatokat egyetlen bolt vészeltte át, közelről „tapasztalhatta” a történelem kifürkészhetetlen útjait.

A mai Sztáray tér egyik háza (Neptun utca 1/c) 1910-ben épült. A földszintes épület magában foglalta a lakóépületet is, az üzlet a nagyobb alapterületet foglalta el. Nagy Lajos boltja a mai fogalmakkal élve *háztartási és vas-műszaki bolt* lehetett. Az államosítás után a Vasedény Vállalat bérleménye lett. Több mint 45 évig vásárolhattunk a „*vasedény*” árukészletéből. 1990 után ezt a céget is privatizálták, mint annyi mást. 1993-ban a Halász Kft. megvette a bérleti jogot, így azóta hasonló kereskedelmi választékkal viszi tovább a boltot. Az üzlet már több mint 105 éve ugyanazokat a termékcsoportokat árulja, mint a kezdetekben.

A fenti bolttörténet önmagában is érdekes, de a különlegesség nem csak ebben rejlik. Lépünk be a Vas-Műszaki Bolt ajtaján. Két lépcsőfok és máris meglepetés ér bennünket. Évtizedeket (évszázadot?) lépünk vissza az időben. Olajos hajópadlón járunk. A masszív L alakú pult választja el a vásárló területet az eladóitól. A pulton régen látott Record típusú mérleg. Ilyen mérlegek a hatvanas években voltak használatosak a közértekben és a hentesboltokban.

Az áruk körben a szekrényekben, polcokon sorakoznak. A berendezés egyszerű, de erős faanyagból készült. Halványzöld festése már kopott, de az eredeti 1910-ből. Korabeli a raktár polcrendszere, az ablakok és a bejáratú ajtó és a kirakat is. A kirakat terét ritkán látható maratott üvegablakok zárják le. Az évszázad során a betérő vevők ezrei erősen koptatták a fapadlót, elsősorban persee ott, ahol a vevők a pultnál állva vásárolnak. Ott bizony nagy az igénybevétel, ki is kopott a padló. A hibás kéttenyérnyi területet betonral töltötték ki. A megoldás tökéletes, a többi felület még évtizedekig ellenállhat a kopásnak... A bolt fűtését eredetileg szén-fafűtéses vas-kályha biztosította. Már a *vasédes* időszakban megtörtént a korszerűsítés, olajkályhát állítottak be. Különleges látvány, hogy még mindig megmaradt ez a rendszer.

Az árukészlet természetesen a mai kornak megfelelő, de sok az olyan termék, amit száz évvel ezelőtt is kerestek: drótok, csavarok, szögek és kéziszerszámok. Ilyenekre mindig szükség lesz. Érdekesség, hogy a mai tulajdonos-eladó, stílszerűen a „*skanzen*” környezethez a szögeket, csavarokat újságpapírba

csomagolja: staniclit csavar és összehajtva adja át a vevőnek. Az üzletben vásárolhatunk kályhacsöveket, kerítés drótfonatot, talicskát, zárat, vasalatot, fűróhegyeket és ereszcatornát is. Ha még hozzátesszük az elektromos kisgépeket, láncokat és hegesztő berendezést, akkor lényegében kiderült, hogy itt mindent kapni. A felsorolás nem volt teljes körű...

Az üzlet tulajdonosa a Halász Kft. Halász Sándorné Marika néni alapította a céget. Pestújhelyi születésű, a Nagy-féle boltban is sokszor járt. Férje és ő is a Vasedény üzletében dolgozott. A rendszerváltás lehetőséget adott, hogy önálló vállalkozásba fogjon. Nyugdíjazása után az üzlet irányítását és működtetését a fia vette át. A családi vállalkozásnak sikerült megteremtenie egy olyan kereskedelmi formát, mely ötvözi a múltat és a jelent. Kívánom, hogy legyen jövője is.

A Pestújhelyi út, a település fontos útvonala volt. Elsősorban az üzletek, szolgáltatások vonatkozásában. Mára lényeges változásokat tapasztalhatunk. Más már az életmód, mások a gazdasági feltételek. Megjelentek a bevásárlóközpontok, plázák. A még meglévő pestújhelyi üzletek jövője bizonytalan. Lehet, hogy megtalálják azt a gazdasági rést, amely lehetőséget ad a megmaradásra és a fejlődésre is. Legyen úgy!

Az új helyzetnek megfelelően az utcakép is lassan változik. A lebontott üzletek és házak helyén többlakásos társasházak épülnek. Most még kevés készült el, de mit hoz a jövő? A Pestújhelyi út, mint valamikori szolgáltatási-üzleti központ megszűnik és lakóterületté válik? ■

A vas-műszaki bolt portálja 2017-ben
(A SZERZŐ FELVÉTELE)

